HERINNERINGEN UIT 1815

XXII:-
389

XXII c 1
389

PERPUSTAKAAN NASIONAL

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

XXII
389

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Lith. S. Lankhout & Hage.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

HERI

EENEN FR

UITGEG

AANMOEDIGING

HERINNERINGEN

UIT

1815

DOOR

EENEN FRIESCHEN VRIJWILLIGEN JAGER

UITGEGEVEN TEN VOORDEELE VAN HET FONDS TER
AANMOEDIGING EN ONDERSTEUNING VAN DEN GEWAPENDEN DIENST
IN DE NEDERLANDEN

LEEUWARDEN
G. T. N. SURINGAR
1866

BAT. GENOOTSCHAP VAN K.E.N.W.

Item id: 071020 9559

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.
Tanggal : 7 Maret 2012
No. Induk : 20000/PN-MUSEUM/'12
BIB - ID : 1040 5460
Beli / Hadiah : Ex. Museum

Met groot g
ons verdienstel
had uitgenood
deelneming de
bedrijven van

Als tijd- en
inneringen en
door de lezin
heb ik mij op
deelen, met
spoorde bijzon
gen in de noo
Friesland, al
in het bijzond
dat tijdvak
geacht.

Het was

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Met groot genoegen vernam ik, dat het Friesch Genootschap ons verdienstelijk mede-lid, den Heer Archivarius Eekhoff, *had uitgenoodigd, om de historische bijzonderheden van de deelneming der Friezen aan de volkswapening en de krijgsbedrijven van* 1815 *te boek te stellen.*

Als tijd- en deelgenoot dier gebeurtenissen zijn mijne herinneringen en indrukken uit dat belangrijk doch kort tijdvak, door de lezing van „Friesland in 1815" *verlevendigd, en heb ik mij opgewekt gevoeld, om deze in een overzigt mede te deelen, met vermelding van eenige nieuwe en onlangs opgespoorde bijzonderheden, die zoowel de vrijwillige dienstnemingen in de noordelijke provincien des Rijks, bepaaldelijk in Friesland, als de daar opgerigte compagnie vrijwillige Jagers in het bijzonder betreffen, en die voor de geschiedenis van dat tijdvak welligt niet geheel onbelangrijk zullen worden geacht.*

Het was niet te vermijden, om reeds in „Friesland in

1815" vermelde feiten hier en daar te herhalen, ten einde deze in verband met de door mij medegedeelde bijzonderheden te kunnen brengen, en ze gezamelijk te doen strekken tot bepaling van het gezigtspunt, waaruit het mij altijd is voorgekomen, dat de vrijwillige dienstnemingen van 1815 moeten beschouwd worden bij de waardeering van den toen heerschenden volksgeest.

's Gravenhage, Mei 1866.

R. van Breugel Douglas.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

De geestdrift, welke Keizer Napoleon na zijnen terugkeer uit Elba bij zijne geheime aanhangers in Frankrijk vooral in het leger had opgewekt, de ontevredenheid des volks over het herstel der onder de bescherming van de vreemde legers teruggekeerde Bourbons op den voorvaderlijken troon, het octroijeren door Lodewijk XVIII van een constitutioneel charter zonder dat de natie over dit charter zoo min als over zijne troonsbeklimming was geraadpleegd, de invloed op de regering, dien de geestelijkheid en de met de Bourbons teruggekeerde oude adel zich hadden weten te verwerven, de ontevredenheid door eenige regeringsdaden ontstaan, — deze waren de voornaamste oorzaken waaruit verklaard kon worden, waarom Napoleon zoo spoedig de heerschappij over Frankrijk kon heroveren. De Europesche Mogendheden, toen gelukkig nog te Weenen vergaderd, besloten hem die weder te ontnemen en verklaarden hem, kort na zijne landing te Cannes op den 1 Maart 1815, reeds op den 13 daaraanvolgende den oorlog.

Nederland, welks herkregen vrijheid daardoor in gevaar kon komen, mogt niet nalaten aan dien oorlog deel te nemen, te meer dewijl België daarmede vereenigd was geworden en Willem I dus het geheele, nu onmiddelijk aan Frankrijk grenzende, Rijk te beschermen en te verdedigen had, waarvan hij op den 16 en 17 Maart te 's Gravenhage, Amsterdam en Brussel als Koning uitgeroepen, en in welke hoedanigheid hij op laatstgemelden dag in de zitting der Staten-Generaal te 's Gravenhage ontvangen en erkend werd [1]).

[1]) Staats-courant No. 66, 67 en 68.

De Koning ontving [1]) daarop van menigvuldige deputatiën van provinciën, steden en collegiën, die hem met zijne verheffing kwamen gelukwenschen, de krachtigste betuigingen »dat alle maatregelen tot beveiliging van het grondgebied, zelfs tegen verwijderde gevaren, eenstemmig en ijverig zullen worden uitgevoerd."

Hij beantwoordde deze met zijn volkomen vertrouwen te kennen te geven: »dat, welke omstandigheden de loop der gebeurtenissen ook mogten medebrengen, de trouw en moed zijner onderdanen zich allerwege in het voordeeligst licht zouden vertoonen:" waarop de deputatien verklaarden: »dat, gelijk men zich omtrent het tijdstip, waarop nieuwe pogingen en buitengewone veerkracht noodzakelijk zouden worden, op Hoogstdeszelfs wijsheid en ondervinding behoorde te verlaten, zoo ook de vaderlijke stem van den Souverein, zoodra hij zijne kinderen daartoe zoude oproepen, alomme geëerbiedigd en toegejuigd en met gerustheid en zelfopoffering zoude gevolgd worden."

Intusschen bleef de regering niet werkeloos, maar was zij begonnen om het staande leger te versterken door aanwerving van vrijwilligers tegen verhoogd handgeld [2]) die niet in de na te melden vrijwillige compagniën zouden worden opgenomen, om de kort te voren uitgevaardigde wetten op de landmilitie krachtig en spoedig uit te voeren, en om de vestingen in staat van verdediging te stellen, waarna zij overging om deze maatregelen uit te breiden tot eene meer algemeene volkswapening.

De uitvaardiging dezer maatregelen werd voorafgegaan door de mededeeling in de Staats-courant van den 25 Maart [3]) van vorengemelde betuigingen met een beroep van regeringswege op »de edele zucht der Nederlandsche natie voor vrijheid en zelfstandigheid, die den geliefden Souverein (hare verwezenlijking) waarborgt."

De regeling dier algemeene volkswapening, vervat in

1) Staats-courant No. 72. 2) „Friesland in 1815" p. 14. 3) No. 72.

het Koninklijk besluit van den 26 Maart, werd den 28 daaraanvolgende openbaar gemaakt [1]).

Daarbij werd voorgeschreven: de wapening en oefening van den nog bestaanden landstorm of de schutterijen ten plattenlande; de krachtdadige doorzetting der organisatie van de nieuwe stedelijke schutterijen en hare uitrusting en wapenoefening; de oprigting van compagniën vrijwilligers te paard in Amsterdam, 's Gravenhage, Rotterdam, Utrecht en Arnhem, om toegevoegd te worden aan de regimenten cavallerie; en de opneming in het staande leger of de landmilitie van allen, die zich vrijwillig daartoe bereid betoonden of daartoe door gemeenten, corporatiën, vaderlandsche gezelschappen of particulieren zouden worden opgeworven of uitgerust. Tevens werd aan alle ambtenaren, geëmployeerden en bedienden, die zich voor den vrijwilligen dienst te paard of te voet zouden verbinden of met den landstorm of de schutterij mogten uittrekken, toegezegd, dat zij hunne posten en bedieningen zouden behouden.

De leemte, welke dit besluit liet bestaan met opzigt tot de oprigting van de compagniën te voet, werd korte dagen daarna aangevuld door het Koninklijk besluit van den 1 April (gepubliceerd den 5^{en} [2]), waarbij op den voet van het Koninklijk besluit van den 26 Maart evengemeld voor de compagniën vrijwillige cavallerie bepaald, de oprigting van compagniën vrijwillige infanterie om aan de bataillons landmilitie te worden toegevoegd, in de voornaamste steden des Rijks werd toegelaten, waartoe, wat Friesland betreft, de steden Leeuwarden, Harlingen en Sneek werden aangewezen [3]), alwaar registers ter inschrijving bij de plaatselijke besturen werden geopend.

Later werd hierop bij afzonderlijke besluiten uitzondering gemaakt voor hen, die de voorkeur gaven om jagercompagniën uit te maken.

---

[1]) Staats-courant No. 74. [2]) No. 81. [3]) „Friesland in 1815" p. 14.

De uitvaardiging dier voorschriften was, voor zoover de persoonlijke dienstaanbiedingen betrof, het antwoord door den Koning gegeven op — en ging vergezeld met zijne dankbare erkenning voor — »de ontelbare aanbiedingen van persoonlijken dienst, van geldelijke bijdragen, van goed en bloed, door welken men zich van alle zijden bereid verklaard had, om zijne verknochtheid en onkreukbare trouw aan het vaderland te staven [1]). Daaronder behoorden ook de aanbiedingen, welke professor Kemper van alle zijden verzocht was aan den Koning over te brengen en waaraan hij voldeed in eenen merkwaardigen brief van den 26 Maart, welke in de staatscourant [2]) openbaar werd gemaakt.

Die erkenning ging gepaard met de verklaring namens den Koning gedaan, dat hij zich met een onbegrensd vertrouwen op de niet twijfelachtige gezindheid van zijn geliefd volk verliet.

»De heerschende geestdrift te vermeerderen (verklaarde de regering verder) was onmogelijk, hare zorgen moesten zich tot het leiden en regelen harer uitwerkselen bepalen," en de Koning deed dit: »lettende op de hem van velen zijner onderdanen toegekomen aanbiedingen om door persoonlijken dienst tot 's Rijks veiligheid bij te dragen [3]).

Voorschriften omtrent vrijwillige dienstnemingen, die gelegenheid gaven, dat ieder daaraan naar eigen vooraf geuit verlangen kon deelnemen, konden niet anders dan algemeenen bijval vinden, want zij stelden slechts daar eene regeling van de »ontelbare aanbiedingen" waarop de regering had gewezen. Zij waren daarin onderscheiden van die, welke den 20 December 1813 uitgevaardigd werden, dat deze alléén ten onderwerp hadden de regeling van den verpligten dienst in den landstorm, de schutterijen en de landmilitie, en waren ook niet door eenen wapenkreet voorafgegaan, zoo als in 1813 door de pro-

1) Staats-courant No. 74. 2) No. 74.
3) Zie den aanhef van het Kon. besl. van 26 Maart, Staats-courant No. 74.

clamatie van den 6 December [1]) tot aanmoediging der vrijwillige wapening, die, behalve in Friesland, weinig weerklank had gevonden [2]). Van eene regeling van vrijwillige dienstaanbiedingen, »motu proprio" uit geestdrift ontstaan, was in de geschiedenis van ons Vaderland geen voorbeeld bekend.

De uitwerking bleef dan ook niet achter en de Koning werd aanvankelijk niet te leur gesteld in het vertrouwen, hetwelk hij aan de deputatiën had betuigd te voeden. [3])

De oprigting van compagniën vrijwillige cavallerie in Amsterdam, 's Gravenhage, Rotterdam, Utrecht en Arnhem, waartoe men zich reeds had aangeboden, [4]) werd voortgezet.

Aan de gezindheid om vaderlandsche gezelschappen op te rigten tot bevordering of aanmoediging der vrijwillige dienstnemingen, werd in 's Gravenhage reeds op den 28 Maart, [5]) door Gijsbert Karel van Hogendorp en eenige aanzienlijke mannen gevolg gegeven door de opening van eene inteekening voor geldelijke bijdragen, welk voorbeeld den 3 April te Deventer, [6]) te Rotterdam [7]) en te Leiden [8]) gevolgd werd.

Van de krachtdadige doorzetting der organisatie van de schutterijen gaf 's Gravenhage een blijk, alwaar den 29 Maart [9]) de schutterij reeds georganiseerd en een veldbataillon geformeerd was, om, zoo noodig, voor land en Koning te strijden, terwijl ook in den Briel de schutterij op den voor die stad zoo merkwaardigen 1 April [10]) hare dienst aan het Vaderland aanbood.

Van aanbiedingen door particulieren om vrijwilligers uit te rusten, gaf de Baron d'Ablaing van Giessenburg het voorbeeld [11]) door het aanbod, om zes cavalleristen uit te rusten voor zijne zes zoons, die om hunnen jeug-

1) Stbl. No. 6. 2) Zie Eckhoff: Friesland in 1813 p. 88. en „Friesland in 1815" p. 15. 3) Zie p. 2. 4) Staats-courant No. 74.
5) St.-ct. No. 78. 6) St.-ct. No. 83. 7) St.-ct. No. 87.
8) St.-ct. No. 89. 9) St.-ct. No. 76. 10) St.-ct. No. 89.
11) St.-ct. van den 30 Maart No. 77.

digen leeftijd zelve niet konden dienen, terwijl hij bovendien zijn persoon daartoe beschikbaar stelde. Kort daarna [1]) volgde de Heer J. M. Singendonck van Dieden dit voorbeeld door de aanbieding van het equipement van twee ruiters of vier infanteristen.

Van de formatie van compagniën vrijwilligers te voet gaf 's Hertogenbosch het voorbeeld, alwaar men reeds op den 30 Maart [2]) begonnen was met het oprigten van een vrijwillig jager-corps.

Eene Commissie met gelijk doel als te 's Gravenhage, Deventer, Rotterdam en Leiden, doch van meer algemeene strekking, werd te Amsterdam den 4 April [3]) opgerigt, met Graaf Leopold van Limburg Stirum aan het hoofd, tot verzameling van een fonds ter aanmoediging en ondersteuning van den gewapenden dienst in de Nederlanden.

Van vrijwillige aanbiedingen uit den landstorm gaf Papendrecht het voorbeeld, alwaar van de 4de en 5de compagniën landstorm, sterk 200 man, al de officieren en onderofficieren met 94 manschappen, te zamen 116 man, zich op den 5 April [4]) aanboden, om in tijd van nood voor Koning en Vaderland te dienen.

Van het opofferen door lotelingen van den vrijdom hun door de wet verzekerd, meldde men den 3 April [5]) uit 's Hertogenbosch het voorbeeld, alwaar eenigen zich desniettegenstaande in de rollen der verdedigers van Vorst en Vaderland deden inschrijven.

Van persoonlijke dienstaanbiedingen werd uit 's Hertogenbosch den 30 Maart [6]) en uit Dordrecht den 5 April [7]) reeds melding gemaakt; doch het eerste voorbeeld van vrijwillige inschrijvingen werd te Amsterdam op den 5 April [8]) door een groot aantal aanzienlijke jongelieden gegeven, terwijl één hunner, de Heer Jan Dedel, het

---

[1]) Staats-courant van 9 April No. 85. [2]) St.-ct. No. 79.
[3]) St.-ct. No. 80. [4]) St.-ct. No. 83. [5]) St.-ct. No. 83.
[6]) St.-ct. No. 79. [7]) St.-ct. No. 81. [8]) St.-ct. No. 82.

eerste voorbeeld gaf van dadelijke dienstneming, door zich bij het 4de bataillon landmilitie te laten inlijven, hetwelk reeds uit Arnhem ten strijde was vertrokken. [1])

Een aanbod van den Heer Boellaard, Burgemeester van Herwijnen, zijn zoon en 50 vrijwilligers werd door het Departement van Oorlog den 10 April aangenomen.

Het aanbod van een honderdtal Leidsche studenten om eene compagnie vrijwilligers te voet op te rigten, werd vóór den 10 April reeds door Professor Kemper, toen Rector der Academie, bij het Departement van Oorlog overgebragt.

Terzelfder tijd bood de Heer Roozeboom aan, om het corps vrijwillige jagers, hetwelk onder zijn commando bij de belegering van Naarden in 1813 belangrijke diensten had gedaan en, hoewel in het vorige jaar gelicentieerd, ten getale van 300 man nog van kleederen en buksen voorzien was, weder bijeen te brengen, hetgeen de Koning bij zijn besluit van den 28 April [2]) aannam, ten gevolge waarvan de in Amsterdam wonende leden van dat corps, ten getale van 65 man, 13 onderofficieren en 4 officieren, zich tot compagnie formeerden.

Al die eerste ondubbelzinnige blijken van geestdrift en van den bijval, welke de vrijwillige wapening aanvankelijk ondervond (later elders nagevolgd), gegeven binnen het korte tijdsbestek van 28 Maart tot 10 April, werden betoond zonder door voorspiegeling van dadelijk gevaar of door andere kunstmiddelen te zijn opgewekt, zonder zelfs, zoo als in 1813, door eenen wapenkreet te zijn voorafgegaan.

En dat zij aanvankelijk niet verflaauwden, bleek uit de periodieke vermeldingen in de Staats-courant, welke al spoedig volgden op de eerste opgave van den 5 April vorengemeld, onder anderen ook uit die van den 21 April [3]), waarin vermeld werd, dat men in dat korte tijdsbestek

---

1) Staats-courant No. 82. 2) St.-ct. No. 113. 3) St.-bl. No. 95.

in 's Gravenhage reeds eene flankeur- of jager-compagnie had daargesteld, terwijl eene tweede compagnie infanterie door de vorengemelde 's Gravenhaagsche commissie werd opgerigt, die 125 manschappen sterk, reeds op den 24 Mei in staat was uit te trekken. [1])

Zij werden dan ook in die dagen beschouwd als eene krachtige en vrije uiting van den toen heerschenden wakkeren en vaderlandslievenden volksgeest. En al hetgeen de geschiedschrijver Stuart in zijne jaarboeken [2]) aangeeft als blijken »van de geestdrift der natie — van hare algemeene gevoelens — van offers van goed en bloed en van vaderlandschen heldengeest," heeft ook bij den schrijver dezes de gunstige indrukken doen ontstaan, die daaromtrent bij hem in herinnering zijn gebleven. Zelfs de door den Heer Stuart vermelde kennisgeving van den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken van den 10 April, werd door dezen aangemerkt als eene »openbare erkentenis van den algemeenen geest," hoewel daarin niets gezegd werd omtrent de vrijwillige dienstnemingen. En dit stilzwijgen kan redelijkerwijze geene aanleiding geven tot eene andere gevolgtrekking, dewijl de registers van inschrijving eerst op of na den 5 April geopend waren en dus daarvan op dat oogenblik nog geene algemeene uitkomsten konden bekend zijn. Bovendien had die kennisgeving geheel andere aanbiedingen ten onderwerp, namelijk van burgerlijke gewapende corpsen, vermoedelijk tot dienstprestatiën in geval van nood, die Stuart zegt dat menigvuldig waren, [3]) en die van particulieren, vermoedelijk tot geldelijke bijdragen, waarvan de in ontvangstneming in het laatste gedeelte dier kennisgeving geregeld werd.

Ook in Friesland (waartoe zich verder dit overzigt hoofdzakelijk zal bepalen) was die geestdrift niet minder opgewekt.

---

[1]) St.-ct. No. 122. [2]) 1e St. pag. 153. [3]) Jaarboeken pag. 160.

Reeds den 26 Maart had de gewezen luitenant-kolonel der nationale garde T. Tjallingii Pz. van Harlingen verzocht om geplaatst te worden bij het eerste bataillon schutterij, hetwelk in Friesland mobiel verklaard zou worden [1]).

De gewezen ritmeester J. Westenberg van Leeuwarden bood zich den 2 April [2]) aan om, met opoffering van zijn pensioen, eene compagnie vrijwillige cavallerie op te rigten en aan te voeren, welk aanbod de regering tot op den 1 Mei in overweging hield en toen afsloeg, daar zij niet meende op welslagen te kunnen rekenen.

Op den 5 April werd te Leeuwarden op bijzonder plegtige wijze ter kennis van de ingezetenen gebragt de aanbeveling, welke aan de gemeentebesturen gedaan was om alle voegzame maatregelen te nemen, om het leger van den Staat te versterken en de schutterijen op dien voet te brengen, dat zij des noods tot verdediging der grenzen konden medewerken [3]).

Een onbekende Vrije Vries voelde zich aangespoord om in de Leeuwarder courant van den 10 April [4]), de Nederlanders, de Vriezen met warme en krachtige taal te vermanen tot het aangrijpen der wapens, — eene aanmaning, die men wel mag aannemen, dat zeer geschikt was om althans op de latere dienstnemingen haren invloed uit te oefenen, en dat zij dit ook werkelijk gedaan heeft, doch waaraan het overdreven zoude zijn uitsluitend toe te schrijven hetgeen onmiddelijk daarna op den 11 en 12 April openbaar werd.

Integendeel, uit hetgeen op die dagen tot stand kwam bleek, dat men in Friesland, althans in Leeuwarden, van den 28 Maart, waarop het besluit van den 26 werd openbaar gemaakt, tot op den 10 April ijverig in de weer was geweest en veel voorbereid had, hetzij dan om na te vol-

---

1) „Friesland in 1815" p. 87.
2) „Friesland in 1815" p. 87.
3) „Friesland in 1816" p. 13.
4) Zie het stuk in „Friesland in 1815" p. 19.

gen hetgeen men vernam elders gedaan te zijn, hetzij dat men te gelijker tijd het initiatief tot die maatregelen genomen had, doch daarmede vóór dat tijdstip niet gereed was.

Immers reeds op den 11 April, dus des anderen daags, deed de schutterij van Leeuwarden het aanbod, om zich tot verdediging des Vaderlands beschikbaar te stellen, hetgeen de Koning aannam met aanduiding van de vesting Nijmegen, als het punt waarheen zij zich zou hebben te rigten, ingeval de omstandigheden dringender werden en gevaren het grondgebied bedreigen mogten. In »Friesland in 1815" [1]) zijn de omstandigheden, die daarbij plaats hadden, uitvoerig medegedeeld. Het aanbod bewijst, dat op dat tijdstip althans, zoo niet vroeger, de schutterij reeds georganiseerd was, en men niet gedraald had, gevolg te geven aan de proclamatie van den 5 April vorengemeld. Doch de traagheid, waarmede de Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken door den Koning daarop eene beschikking deed nemen, die den 8 Mei eerst aan de schutterij werd medegedeeld [2]), was weinig geschikt om de geestdrift te voeden. Zij werd insgelijks ondervonden in het uitblijven van de noodige wapens en uitrustingstukken, die niet voor den 5 September [3]) afgezonden werden.

Op den volgenden dag (12 April) zag eene uitnoodiging het licht door tien aanzienlijke mannen aan hunne landgenooten gerigt, om bij inteekening een fonds daar te stellen tot aanmoediging van 's lands militairen dienst op het voetspoor van hetgeen vermeld is, elders op den 28 Maart en den 5 April gedaan te zijn. Ook hieruit mag opgemaakt worden, dat men reeds vóór den 10 en werkzaam was geweest tot dat doel, terwijl ook in den wapenkreet van dien dag geene opwekking tot daarstelling van een dusdanig fonds voorkomt.

Het krachtig en welsprekend woord daartoe tot de Frie-

---

[1]) „Friesland in 1815" p. 24 en 89.
[2]) Friesland in 1815" p. 89.
[3]) „Friesland in 1815" p. 91.

zen uitgegaan, de ruime ondersteuning, die de Commissie ontving, de doelmatige besteding der aan haar toevertrouwde gelden zijn in »Friesland in 1815" [1]) omstandig medegedeeld, en getuigen van de goede gezindheid der Friezen, om ook op die wijze de vrijwillige dienstnemingen te ondersteunen en te bevorderen.

Op dien zelfden dag (12 April) teekenden een tiental jongelieden de circulaire [2]), waarbij uitvoering werd gegeven aan het plan, door den Heer G. D. Simon ontworpen, om een corps vrijwillige jagers op te rigten, hetwelk vooraf aan de goedkeuring van den Gouverneur was onderworpen, en alzoo reeds beraamd moet zijn geweest vóórdat de roepstem van den »Vrije Vries" tot hen kwam, zoodat althans hun de eer toekomt, niet door die stem, maar uit eigen geestdrift daartoe te zijn opgewekt geweest.

Zij rigtten die circulaire tot een groot aantal hunner tijdgenooten met uitnoodiging om daartoe mede te werken.

Een aantal, genoegzaam om op welgelukken dezer poging te mogen rekenen, nam die uitnoodiging aan en daaronder ook de schrijver dezes, die evenwel in eene vergadering van de ontwerpers zijn bepaald gevoelen deed kennen, en daarvan zijne toetreding afhankelijk stelde, dat men beginnen moest zich onvoorwaardelijk op den voet van het Kon. besluit van den 1 April tot vrijwilligen dienst te verbinden, en dan den Koning te verzoeken om, bij afwijking van het bepaalde bij dat besluit, zich tot eene compagnie jagers te mogen uitrusten.

Daaraan werd gehoor gegeven en men begaf zich dientengevolge ten raadhuize om ingeschreven te worden. Een der ontwerpers, toen afwezig, deed dit later. Onmiddelijk of kort daarna werd dit nagevolgd door een twaalftal; zoo dat de 23 eerst ingeschrevenen, benevens de Heeren de Blecourt en Fontein (die zich later deden inschrijven) en de gewezen officier bij de lanciers van der Linde (die toen

1) p. 24, 71, 91 en 129. 2) Zie deze in „Friesland in 1815" p. 28

nog niet wist, dat hij, op zijne dienst-aanbieding, reeds op den 13 April als eerste luitenant bij den trein was benoemd), reeds vóór den 22 April, dus binnen tien dagen na de dagteekening der circulaire, een adres [1]) aan den Koning teekenden, houdende verzoek om eene jager-compagnie te mogen uitmaken.

Dit adres, bij den Gouverneur der provincie overgebragt, werd door dezen op den 22 ten aan den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken gezonden met het berigt, dat de gedane toezeggingen de gegronde verwachting deden koesteren, dat bij eene gunstige beschikking het aantal minstens tot 60 zou stijgen. Het werd reeds op den 25 April te Brussel aan den Koning aangeboden met een gunstig rapport, en een concept besluit, hetwelk, na door den Koning met eigen hand (in potlood) te zijn aangevuld met de woorden »onder betuiging onzer bijzondere tevredenheid," en door hem voorzien te zijn met het woord »spoed" en de welbekende paraaf W, den 1 Mei te Brussel geteekend, onder No. 93 uitgevaardigd en ter executie aan het departement van oorlog opgedragen werd [2]).

Uit deze bijzonderheid blijkt, dat de woorden »onder betuiging onzer bijzondere tevredenheid" geene formule daarstelden, maar eene hartelijke uitboezeming waren van dankbaarheid door den geliefden Koning motu proprio aan de 26 onderteekenaaren gedaan, die voorzeker door de 21 hunner, die thans helaas! overleden zijn, op even hoogen prijs zou geschat zijn geweest, als het overgebleven vijftal dit zal doen.

Maar dat (zeker tegen 's Konings bedoeling) het woord »spoed," wat de executie aangaat, als eene formule is beschouwd, zal uit het vervolg blijken.

[1]) Zie de Bijlage No. 1. Het werd, even als de hierna te vermelden adressen (behalve dat van den 27 Mei) en de verklaring ten behoeve van den luitenant van der Linde door den schrijver dezes opgesteld en geschreven.

[2]) Zie de bijlage No. 2.

De bovenbedoelde 23 onderteekenaren vindt men als eerst ingeschrevenen te Leeuwarden op de »Vervolglijst der personen, welke zich hebben aangegeven om als vrijwilligers, hetzij bij de cavallerie, hetzij bij de infanterie, in afzonderlijke compagniën te dienen", voorkomende in de Staats-courant van 27 April [1]). Zij gaf als ingeschreven op:

te Leeuwarden, voor de infanterie:

Jhr. R. van Breugel,
G. A. Avenhorn van Nauta (uit Oenkerk),
J. C. Driessen,
G. van Schelle,
G. D. Simon,
B. A. van Boelens,
J. Zeper,
D. Ruitinga,
C. van der Poel,
K. O. van der Veen,
W. H. Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg,
B. A. van Boelens (uit Olterterp),
J. Jorissen Sz. (uit Bolsward),
D. Evertz (uit Joure),
J. D. C. Stöcker,
R. Buijsing Jr.,
H. J. Ladenius,
J. Seydel Koon,
J. Wentholt (uit Heerenveen),
T. Andringa van Hylckama (uit Oldeberkoop),
N. Rompel (uit Dragten),
B. P. Engelbert van Bevervoorden Jr. (uit Heerenveen),
J. J. Stern,
A. Feenstra.

---

[1]) No. 100, alwaar even als in de later te vermelden couranten sommige der ingeschrevenen onnaauwkeurig zijn aangeduid, hetgeen hier en later hersteld is.

te Sneek, voor de infanterie:

J. Verweij,
B. A. van Hijlckama,
A. D. Graaf van Limburg Stirum,
J. M. de Jonge,
B. Haga,
H. Haafkens.

Intusschen waren de te Leeuwarden ingeschreven en aldaar wonende vrijwilligers, met wapens door de schutterij verstrekt, hunne wapenoefeningen begonnen en werd diensvolgens een zestal hunner, die tot de schutterij behoorden (en daaronder de schrijver dezes) op den 27 April van de schuttersdienst vrijgesteld. Met de leiding dier oefeningen had zich belast de gewezen eerste luitenant van der Linde vorengemeld, aan wien, zoodra het bekend werd, dat hij als eerste luitenant bij den trein was aangesteld, 35 der vrijwilligers een blijk van vertrouwen en achting gaven door het teekenen van eene verklaring, waarbij zij den wensch uitdrukten, hem, zoo al niet tot commandant, dan ten minste tot eersten luitenant der compagnie benoemd te zien, welke verklaring door hem den 29 April werd overgelegd bij een daartoe door hem gedaan adres aan den Koning, hetwelk eerst op den 11 Mei aan het Departement van Oorlog gerenvoyeerd, op den 18 daaraanvolgende werd afgewezen.

Toen op den 5 Mei de beschikking op het gedaan verzoek nog niet ontvangen was, teekenden twintig der vrijwilligers op dien dag een tweede adres aan den Koning, waarin zij, herhalende de motiven en de strekking van hun vroeger gedaan verzoek, aandrongen op eene gunstige en spoedige beschikking. Dit adres werd wel overbodig, dewijl nog vóór de verzending de vorengemelde beschikking van den 1 Mei bekend werd, doch verdient vermelding, omdat het den ijver en het ongeduld der vrijwilligers om hunne formatie bespoedigd te zien, doet kennen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Aan het evenvermelde Kon. besluit van den 1 Mei werd niet vóór den 8 Mei door het Departement van Oorlog gevolg gegeven, door de beschikking, dat de compagnie zou worden toegevoegd aan het bataillon jagers No. 16, en door de voordragt tot haren commandant van den kapitein Brouérius van Nidek, die, door den Koning bij besluit van den 10 Mei benoemd, evenwel niet voor den 24 daaraanvolgende aankwam. [1])

De door den Koning den 1 Mei aanbevolen spoed had dus aanvankelijk geen ander gevolg, dan dat de compagnie eerst op den 24 Mei eenen commandant verkreeg.

Intusschen konden de vrijwilligers, nadat de bij de beschikking van den 8 Mei bevolen mededeeling van de modellen was gedaan, overgaan (en zij deden dit volijverig) om zich het jagers-uniform en de verdere uitrustingstukken aan te schaffen.

Het bestond uit een groene korte rok met geele biesen, de panden met roode spiegels uitgemonsterd, hebbende eene rij koperen knoopen, een geele kraag en mouwsopslagen; de schouders gedekt door wings met geel passement belegd; uit eene grijze pantalon met breede geele streep en slobkousen, en uit een schacot, voorzien met de oranje-kokarde vastgehouden door geele lis met knoop boven een koperen jagershoorn en het nummer 16 van het bataillon, en daarop een wollen pompon van groen met geelen top. Het lederwerk was zwart. De wapens bestonden uit geweer en korte sabel. [2])

---

1) „Friesland in 1815" p. 61.

2) De uniform en de uitrusting-stukken kwam voor ieder hunner op p. m. ƒ 130,— te staan. Zie de afbeelding tegenover het titelblad, waarop de fourier met de hierna te vermelden compagnies-vlag [1]) (guidon) en een korporaal in de hand houdende het getuigschrift, waarvan door de commissie tot aanmoediging van 's lands militairen dienst aan ieder der vrijwilligers bij de terugkomst der compagnie in de zaal van het stadhuis te Leeuwarden een exemplaar werd ter handgesteld, (zie „Friesland in 1815" p. 67 en 123), en de medaille, die hun later toegestaan werd te dragen. (ibid. p. 68 en 126).

[1]) In de afbeelding bij vergissing verkeerd aan den stok gebracht.

Nadat het besluit der oprigting van de jager-compagnie bekend werd, lieten zij, die daarvan hunne dienstneming afhankelijk hadden gesteld, zich ook inschrijven.

Diensvolgens werden als ingeschreven vermeld in de Staats-courant van den 9 Mei [1])

te Leeuwarden:

N. F. Bennoist,
S. van Slooten,
A. H. Osinga (uit Menaldum),
G. H. Andreae,
A. Beuckens Braunius (uit Bergum).

van den 16 Mei [2]) te Leeuwarden:

J. Fontein Pz. (uit Harlingen),
Mr. C. P. E. Robidé van der Aa (uit de Lemmer),
B. Poppes (als boven)
A. Poppes (als boven)
A. de Graad (als boven)
J. J. de Blecourt (uit Kollum).

van den 22 Mei [3]) te Leeuwarden:

R. Biersma,
Th. Wigmore.

en van den 29 Mei [4]) te Leeuwarden:

J. P. Gerlsma (uit Koudum),
W. Andringa van Assen (uit Berlikum).

te Sneek:

J. A. Ruel Engelman.

Uit deze 46 bestond het aantal ingeschrevenen, toen de kapitein Brouérius van Nidek op den 24 Mei het bevel

1) No. 109. 2) No. 114. 3) No. 119. 4) No. 125.

over de hem toevertrouwde compagnie aanvaardde, voor welke ook te Leeuwarden op den 23 en 24 een hoornblazer en twee tambours geworven werden, en aan welke later door den schrijver dezes de door eenige jonge dames voor de compagnie vervaardigde vlag (guidon) overgegeven werd, die na de ontbinding der compagnie plegtig op het gouvernementshuis gedeponeerd en opgehangen is [1]). Zij was vierkant en verdeeld in vier vakken, het 1e en 4e geel geboord met groen, het 2e en 3e groen geboord met geel. Met geele letters op het groene vak en met groene op het geele vak, stond op de eene zijde

COMP. VRIJ

WILLIGE JAGERS

en op de keerzijde

PRO VINCIE

VRIES LAND

Het boveneinde van den stok (langs het geele vak) was geel en daarop een vergulde knop [2]).

De oproepingen door den kapitein gedaan van hen, die zich nog niet hadden laten inschrijven, doch toegezegd hadden om zich in de jager-compagnie te laten opnemen, hadden tengevolge, dat zich achtervolgens lieten inschrijven [3])

te Leeuwarden:

A. van Otterloo,
P. Schmitz,

---

1) „Friesland in 1815" p. 67 en 125.

2) Zie pag. 19 noot 2.

3) St.-ct. No. 131, 137, 153 en 170. Dat de twee laatstgemelde van den 30 Junij en 20 Julij nog inschrijvingen vermelden, kan alleen veroorzaakt zijn door vertraagde opgaven, dewijl reeds in het midden van Junij de compagnie uit 60 vrijwilligers bestond en den 12 Julij voltallig uittrok.

M. F. Bennoist,
S. Toussaint (uit Harlingen),
R. J. Plantinga (als boven),
C. Lemke (uit Franeker),
G. van Ringh (uit Harlingen),
J. A. Borger (uit de Joure),
F. J. Witteveen (uit Dockum),
D. van der Werf (uit Bolsward),
R. J. Eger (als boven),
G. E. de Vries,
B. Barends,
J. W. Post,
L. Winkler,
F. Semler (uit Heerenveen),
D. G. Wijndels (als boven).

te Sneek:

D. B. Witteveen (uit de Lemmer),
A. A. Joustra.

Vroeger waren alhier nog ingeschreven geworden, doch zonder dat daarvan opgave in de Staats-courant is gedaan,

W. Tuinhout,
H. J. Jonkman (uit Heerenveen),
D. J. Gras,
B. P. Steginga,

en te Harlingen:

L. J. van der Veen,
D. W. Blom.

terwijl zich niet had laten inschrijven de luitenant van der Linde vorengemeld, hoezeer hij als ingeschreven het adres van April had medegeteekend.

Het aantal ingeschrevenen bedroeg alzoo te Leeuwarden, 56, te Sneek 13 en te Harlingen 2, te zamen 71. Voegt

men hierbij den evengemelden luitenant van der Linde, en de niet tot de ingeschrevenen in Friesland behoorende Friezen, A. E. de Schepper (uit Leeuwarden) die zich te 's Gravenhage [1]) voor de cavallerie had doen inschrijven, en de te Leiden in de compagnie vrijwillige jagers der Leidsche Hoogeschool ingelijfden [2])

S. Brouwer uit Leeuwarden),
G. J. D. de Roock (uit Sneek),
M. Siderius de Wal (uit Leeuwarden),
P. Feykema Tjallingii (uit Harlingen),
R. Fontein (uit Franeker),
C. U. J. Huber (uit Leeuwarden),
C. J. van der Veen (uit Leeuwarden),
R. Regenbogen (uit Franeker),

dan is daarmede aangewezen het een-en-tachtigtal Friezen of ingezetenen van Friesland, die zich aanvankelijk tot dienstneming in de compagniën vrijwilligers verbonden, en zich althans jegens dit gewest daarin verdienstelijk hebben gemaakt, dat Friesland op dat tijdstip in betoon van geestdrift en vaderlandsliefde tegenover de andere gewesten niet ten achteren gebleven is.

Nadat de kapitein door de vrijwilligers, die zich aanvankelijk onder zijne orders hadden gesteld, onderofficieren en korporaals had laten kiezen, deelde hij achtervolgens 62 der ingeschrevenen in pelotons, sectiën of afdeelingen en escouades in. [3])

Daarin werden niet begrepen: de luitenant van der Linde om bovenvermelde reden, C. van der Poël, die als Ingenieur van den Waterstaat geen verlof had kunnen krijgen om zijnen post te verlaten, W. H. Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg, die, garde d'honneur

---

1) Staats-courant No. 103. 2) „Friesland in 1815" p. 31.
3) Zie „Friesland in 1815" p. 62, alwaar de vrijwilligers in de orde hunner indeeling genoemd worden.

geweest zijnde, inmiddels tot luitenant bij de cavallerie was aangesteld, evenmin als om onbekende redenen A. Feenstra, B. Haga, W. Tuinhout, D. J. Gras, B. P. Steginga, A. A. Joustra en D. W. Blom, maar wel als sergeant A. D. Graaf van Limburg Stirum en als jager J. Verwey, die beiden evenwel, om redenen van gezondheid, belet werden den veldtogt mede te maken.

Ondertusschen konden, zoolang er geene beschikking was genomen op het vroeger vermeld adres, den 29 April door den luitenant van der Linde gedaan, de vrijwilligers ten opzigte van hunne officieren niet verder gaan. Doch zoodra zij kennis kregen van de op den 18 Mei genomen afwijzende beschikking op dat adres, besloten zij geen verder gebruik te maken van de bevoegdheid bij het Kon. besluit van den 1 April verleend, om luitenants uit hun midden te kiezen, maar den Koning te verzoeken, om van een eersten en een tweeden luitenant uit Z. M. leger voorzien te worden. Zij deden dit bij een adres, [1]) waarin zij de hoop uitten, om tegelijker tijd order te mogen ontvangen om te marcheren, en de geest, die hen bezielde aldus werd uitgedrukt: »daar zij brandende van verlangen zijn om Zijne Kon. Majesteit te toonen, dat het hun te doen is om alles, waar het noodig zij, voor Zijne Kon. Majesteit op te offeren."

Dit verzoek, den 27 Mei ingekomen, werd den 29 daaraanvolgende aan het Departement van Oorlog gerenvoyeerd.

Ongeduldig over het lang uitblijven van eene beschikking hierop, gelijk op de aanvraag om van wapens te worden voorzien, droeg de schrijver dezes aan zijne kameraden een nader adres aan den Koning voor, waarin te kennen zou worden gegeven, dat de compagnie »op dat oogenblik 60 man sterk was en nog dagelijks

1) Opgesteld en geschreven door den toen tot sergeant-majoor gekozen heer Simon.

aangroeide" en het verlangen herhaald werd, order te mogen ontvangen om zich bij het bataillon in het leger te velde, waartoe de compagnie behoorde, te begeven. Als drangrede werd daarbij aangevoerd: »De waarschijnlijkheid, dat de groote strijd staat te beginnen, het verlangen om daaraan deel te nemen, en de onaangenaamheid, om, met den besten geest bezield, niet gebruikt te worden, maar bij het krijgsgewoel inactief te blijven, doet den ondergeteekenden de vrijheid nemen, zich tot U. M. te wenden om de gunst af te smeeken, dat het U. M moge behagen om ten spoedigsten eene favorable dispositie op deze hunne aanvrage te bekomen."

Hoewel het doel van dit concept-adres ten gevolge van den onmiddelijk daarop gevolgden inval des Keizers in België verviel, en dus daaraan geen gevolg werd gegeven, zoo is het niettemin weder eene niet onbelangrijke bijdrage, om den toestand der compagnie en hare geestdrift vóór het uitbarsten van den oorlog te doen kennen.

Inmiddels had de Koning (op eene daartoe gedane voordragt van den 13 Junij) bij zijn besluit van den 15^{en} (aan de compagnie medegedeeld krachtens eene beschikking van den 21sten) naar aanleiding van het laatst ingediend adres, de heeren M. Hanegraaff en J. Lutjes tot 1en en 2en luitenant [1]) benoemd en bevolen, dat de compagnie zou marcheren zoodra zij in staat was.

Nadat de wapens ontvangen en de officieren op den 30 Junij aangekomen waren, was de compagnie dan eindelijk marschvaardig. Reeds den 26 Junij had de kapitein, in afwachting van hunne aankomst, dit aan het Departement van Oorlog doen kennen, hetwelk den 1 Julij aan den Koning daarvan berigt gaf, die daarop, bij kabinetsorder van den 5^{en}, goedkeurde, dat de compagnie zich bij haar bataillon zoude vervoegen, waarop de marschorde den 7 Julij werd gegeven en den 10 [2]) met vreugde doch

[1]) „Friesland in 1815." p. 30.

[2]) „Friesland in 1815" p. 61.

tevens met verdriet over de plaats gehad hebbende vertraging ontvangen werd.

Aldus werd in acht genomen de spoed, dien de Koning den 1 Mei in de uitvoering van zijn besluit had bevolen, dat de compagnie eerst op den 30 Junij volledig was zamengesteld en behoorlijk uitgerust! Zoo werd gelet op de dringende en herhaalde vertoogen der Friesche vrijwilligers om hunne organisatie bespoedigd te zien, ten einde aan hunne bestemming te kunnen beantwoorden en hun doel te bereiken!

Hetgeen in het evenvermeld concept-adres was vooruitgezien »dat de groote strijd stond te beginnen," werd te gelijk met het nemen der beschikking van den 15 Junij verwezenlijkt, dewijl de Keizer op dienzelfden dag in België viel. Het was dus niet te verwonderen, dat van dat oogenblik af het »dagelijks aangroeijen der compagnie", waarvan in het concept-adres gesproken werd, ophield. Zij werd nog slechts vermeerderd met de twee laatstgemelde der te Leeuwarden ingeschrevenen, die zich vroeger tot inlijving verbonden hadden.

De overige bijzonderheden de compagnie betreffende, zijn in »Friesland in 1815" uitvoerig vermeld en worden daarom hier niet herhaald.

In de daarin vermelde »Lotgevallen der compagnie," bekleeden de door haar ondervonden teleurstellingen eene voorname plaats. Immers werd hare organisatie vertraagd en het zoo gewenschte bevel tot marcheren niet ontvangen, dan nadat de beslissende strijd had plaats gehad. Later uitgetrokken werd zij op haren doortogt te Brussel (toen de residentie des Konings) en bij hare aankomst te Curgies (toen het hoofdkwartier van Prins Frederik) door de militaire autoriteiten met volslagen onverschilligheid en onopmerkzaamheid bejegend [1]). De hoop, die in haar midden, even als bij de andere compagniën gevoed was,

1) „Friesland in 1815" p. 64.

om met de troepen in Brussel vereenigd, op den 21 September bij de huldiging des Konings tegenwoordig te zijn, werd niet verwezenlijkt. Zij werd zelfs op bevel van den generaal d'Hauw, als een afgedankte troep, zonder officieren teruggezonden.

Dit een en ander werd echter zooveel doenlijk vergoed door de onvergetelijk hartelijke en plegtige wijze, waarop de vrijwilligers in Friesland, en in 't bijzonder te Leeuwarden werden ingehaald [1]), door de oorkonde, die hun als bewijs van dankbaarheid uit der Friezen naam werd uitgereikt [2]), door den gedenkpenning, die het hun vergund werd te dragen tot herinnering aan den veldtogt [3]) en die nu onlangs voor het dertiental, hetwelk het verleenen van deze te lang vertraagde algemeene onderscheiding mogt beleven, gepaard is aan het zilveren kruis [4]) — door de vereeuwiging van hunnen betoonden ijver voor Koning en Vaderland en van de lotgevallen der compagnie in EEKHOFF's »Friesland in 1815", door de zorg van het Friesch Genootschap geboekstaafd, maar bovenal door de wijze, waarop de Koning de toen betoonde geestdrift deed waardeeren in de aanspraak, waarmede eene commissie, bestaande uit den Secretaris van Staat Roëll en twee leden van den Raad van State, namens den Koning, op den 8 Augustus [5]) de gewone zitting der Staten-Generaal plegtig sloot.

Daarin toch kwam deze merkwaardige verklaring voor: »Wanneer wij eenen terugzienden blik werpen op onze natie zelve, dan lijdt het wel geen twijfel, dat eendragt en belangelooze vaderlandsliefde zich in alle harten gevestigd vonden; dat afkeer van het pas afgeworpen juk het beginsel was, dat zich in aller gemoederen geworteld had;

---

1) Zie „Friesland in 1815" p. 67.
2) zie deze ibid p. 67 en 123.
3) ibid p. 68, 126 en 127.
4) ibid p. 128 en 129 en het meer uitvoerig verhaal der plegtige uitreiking in het extract uit de Friesche courant in de bijlage No. 3.
5) Staats-courant No. 187.

dat liefde tot den Vorst die ons regeert, in geen land grooter zijn konde, dan in Nederland, dat de voorregten ons geschonken, door een ieder levendig gevoeld en naar waarde geschat werden; maar wij kenden de mate van opoffering niet, waartoe men bereid zoude zijn, indien het er op aan mogt komen, het herkregen bestaan, met al wat daaraan verbonden is, te handhaven, en de krachtdadige maatregelen, welke daartoe noodig konden geacht worden, te ondersteunen.

»Thans weten wij, dat geene schatten te groot, geen bloed te dierbaar zouden geweest zijn, om de vernedering en ellende eener vernieuwde dwingelandij en heerschzucht voor te komen. Wij weten, dat de geheele natie juist zoo gestemd is als vereischt wordt, om eene onafhankelijke en vrije natie te blijven, en dat niets in staat zal zijn, dezelve immer te doen aarzelen in de keuze om liever alles voor volksbestaan veil te hebben, dan immer wederom het juk eener vreemde overheersching te dragen."

Die verklaring, welke allen die in 1815 hun persoon of geld en goed voor het vaderland hebben veil gehad en dus ook de Friesche vrijwilligers op zich toepasselijk mogen achten, bevat tevens het bewijs, dat noch aanvankelijk [1]) noch later in hetgeen gedaan was, de Koning in het algemeen teleurstelling had ondervonden. Immers schijnt dit niet stelliger te kunnen worden uitgedrukt, dan in die verklaring gedaan is.

Er was ook werkelijk geen reden om zich met opzigt tot de vrijwillige dienstnemingen teleurgesteld te achten.

Behalve de landstorm en de schutterijen, die zich op eenige plaatsen beschikbaar hadden gesteld en het veldbataillon der 's Gravenhaagsche schutterij, hetwelk vrijwillig uittrok, werden te Amsterdam, te 's Gravenhage, te Rotterdam, te Utrecht en te Arnhem compagniën vrij-

[1]) Zie pag. 9.

willige cavallerie opgerigt, waaraan, wat 's Gravenhage en Arnhem betreft, detachementen te Dordrecht en te Groningen uitgerust, werden toegevoegd.

Compagniën te voet, hetzij als miliciens, hetzij als jagers, werden uitgerust drie te 's Gravenhage, eene te 's Hertogenbosch, te Leiden, te Deventer, te Amsterdam, te Utrecht, te Arnhem, te Leeuwarden en te Rotterdam, die op drie na gemobiliseerd werden.

De daaronder niet begrepen ingeschrevenen te Middelburg, Leiden, Groningen, Maastricht, Haarlem, Alkmaar, Hoorn, Utrecht en Zwolle, voor zoover die niet bij de militie werden in dienst gesteld, werden bijna overal in den wapenhandel geoefend en vormden eene kern, die, zoowel als de compagniën, waarvan de kaders geformeerd waren en het aantal dergenen die zich individueel bij de corpsen van het leger of de landmilitie, zonder voorafgaande inschrijving (die voor dezen niet voorgeschreven was) deden inlijven, zeker uitbreiding zoude hebben verkregen indien (hetgeen God verhoed heeft!) het vaderland in groot of dreigend gevaar geweest of later gekomen ware.

Doch dit was het geval niet. Wel werd in de staatsstukken van dat tijdstip mededeeling gedaan van de maatregelen tot landsverdediging genomen, doch steeds in eenen geruststellenden zin [1]), en nimmer werd de alarmklok des gevaars geluid of de wapenkreet aangeheven.

Integendeel nam de Staats-courant van den 29 Maart [2]) uit de Haarlemmercourant een artikel over, waarvan het slot was: »Neen! het in zich zelf verscheurde Frankrijk is thans in gevaar, niet ons Vaderland, niet het overig gedeelte van Europa!"

Dit was ook niet te verwonderen, dewijl reeds in het begin van April [3]) bekend was welke talrijke legers de Mogendheden zich verbonden hadden, tegen Napoleon over

1) Staats-courant No. 74. 2) St.-ct. No. 75.
3) „Friesland in 1815" p. 35, 36.

te stellen, en men zoolang in het onzekere bleef verkeeren of hij eene defensieve dan wel eene offensieve houding zoude aannemen en, in dit laatste geval, of hij zich in Nederland zoude werpen al dan niet, hetgeen eerst op den 14 Junij bekend, en daags daarna door den inval in België gevolgd werd. [1])

Ook in Friesland was men niet onder den indruk van groot of dreigend gevaar. De Vrije Vries zelf had slechts gewezen op »gebeurtenissen in een naburig land, die voor ons volks-bestaan gevaarlijk kunnen worden." [2]) De Commissie in Friesland tot aanmoediging van 's lands militairen dienst, die in deze wel als orgaan der openbare meening mogt beschouwd worden, erkende het »min dringende van het gevaar", [3]) doch achtte desniettemin het nemen van voorzorgen noodig.

Het antwoord door den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken den 8 Mei aan de schutterij gegeven wees insgelijks op »dringender omstandigheden", en het nog niet bestaan van »gevaren, die het grondgebied bedreigen." Daarbij kwam, dat de traagheid, waarmede het Departement van Oorlog de beschikkingen maakte, vereischt tot de voorgeschreven wapening en oefening van den nog bestaanden landstorm of de schutterijen ten platten lande aan welke men, zelfs op daartoe gedane aanvragen, geen wapens of instructeurs verstrekte, gelijkmede tot de uitrusting, wapening en in dienststelling der nieuwe stedelijke schutterijen, en der compagniën vrijwilligers, weinig geschikt was om de geestdrift tot deelneming in de vrijwillige dienstneming levendig te houden en te bevorderen, veeleer om die tegen te gaan.

Zoo althans was de invloed daarvan op de formatie der compagnie vrijwillige Jagers in Friesland, naar de onder vinding en de indrukken, die de schrijver dezes daarom

1) Stuart Jaarboeken p. 197—203.
(2 „Friesland in 1815" p. 21. 3) idem. p. 26.

trent heeft verkregen. De opmerking dier traagheid toch verzwakte hoe langer hoe meer het denkbeeld van eenig zelfs verwijderd gevaar en bijgevolg van het groot belang hetwelk de regering in de vrijwillige dienstneming stelde. Dit gaf aanleiding tot twijfel over hare nuttigheid of noodzakelijkheid. Die daaraan deelgenomen hadden werden moedeloos en wrevelig, toen zij bemerkten, dat zij hun eervol doel niet zouden bereiken. Die gemoedsgesteldheid - wie zal het ontkennen? was weinig geschikt om de geestdrift brandende te houden en bij anderen te doen ontstaan, die, hoe goed gezind ook, neiging tot afwachten en uitstellen begonnen te gevoelen. En zoo bereikte men het oogenblik, dat de overwinning bij Waterloo bevochten werd, waardoor zelfs het kortstondig gevaar, door den inval in België ontstaan, geheel week, met dat gevolg, dat ook de vrijwillige dienstneming dadelijk ophield.

Dat zij, die zich tot den dienst verbonden hadden, nog met zoo veel ijver en welwillendheid gehoor gaven aan 's Konings last om tegen het midden der maand Julij, toen althans alle gevaar geweken scheen, uit te trekken, kon alleen een gevolg zijn van hun pligtgevoel, niet meer van hunne geestdrift, al hadden zij geweten, dat zelfs op den 30 Julij [1]) de Koning nog raadzaam achtte om het leger te velde niet alleen op den toenmaligen voet te houden, tot dat de onderhandelingen over den toekomstigen staat van Europa zouden afgeloopen zijn, maar zelfs te versterken en te vermeerderen, en dat zij alzoo daarmede beantwoordden aan de betuiging den Koning in Maart gedaan, dat alle maatregelen tot beveiliging van het grondgebied zelfs tegen verwijderde gevaren eenstemmig en ijverig zouden worden uitgevoerd [2]), en aan het vertrouwen door den Koning ook aan die betuiging gehecht.

Daarom juist zijn de vrijwillige dienstnemingen in de noordelijke provincien des Rijks op dat tijdstip te merk-

[1]) „Friesland in 1815" p. 90. [2]) Zie pag. 6.

waardiger, omdat zij alléén ontsproten uit geestdrift, om deel te nemen aan den strijd tegen den reeds eenmaal verdreven overheerscher en uit liefde voor Vaderland en Koning, zonder dat er dadelijk gevaar voor het Vaderland bestond of de Koning een wapenkreet had doen hooren, en niettegenstaande de weinige of geene aanmoediging, ja ontmoediging, van de zijde des Departements van Oorlog ondervonden.

Geen wonder derhalve, dat het aantal vrijwilligers, hoezeer niet onaanzienlijk, betrekkelijk niet groot was. De staat daarvan op den 9 Julij aan den Koning voorgelegd, vermeldde 1156 manschappen en 107 onderofficieren en korporaals, gecommandeerd door 36 officieren, waaronder eenigen, die ook vrijwilligers waren. Het aantal individuële dienstnemingen in de corpsen daarbij opgegeven is 44, doch daaronder schijnt niet begrepen te zijn een 27tal, hetwelk zich aan den Koning directelijk aangeboden had en, tengevolge van bijzondere beschikkingen, dadelijk is ingelijfd, evenmin als degenen, die toegelaten zijn geweest om in den rang van officier bij de corpsen of den staf dienst te doen.

Daarbij mag ook niet uit het oog worden verloren, dat velen, die in de gelegenheid waren om als vrijwilligers dienst te kunnen nemen, reeds in de schutterijen of den landstorm waren ingedeeld, en alzoo het tijdstip, waarop die corpsen tot verdediging des vaderlands zouden worden opgeroepen, meenden te kunnen afwachten.

Tot de beperktheid van dat getal droeg ook veel bij het bepaalde in de Kon. besluiten van den 26 Maart en den 1 April, dat de compagniën vrijwilligers aan de corpsen van het leger of de militie zouden worden toegevoegd, zonder dat daarbij een voorbehoud was gevoegd om van die bepaling af te wijken of geene militaire diensten van de vrijwilligers te vorderen, zoo lang niet zeer bedenkelijke omstandigheden zulks raadzaam of noodzakelijk zouden maken.

Hoe welgezind ook, kwam het niet iedereen gelegen, om, zonder dat het vaderland in dadelijk gevaar was, zijn gezin, zijne betrekkingen, zijn beroep te verlaten en zich evenwel daartoe beschikbaar te stellen.

Vandaar ook, dat het vroeger vermelde aanbod van den heer Roozeboom onder zoodanige voorwaarde gedaan werd en met dat voorbehoud door den Koning aangenomen [1]); hetgeen ook het geval was met meer andere aanbiedingen van landstorm of schutterijen.

Doch het was te voorzien, dat de pogingen door de Gouverneurs aan te wenden om de oprigting van vrijwillige compagniën te bevorderen, daarop zouden afstuiten. Dit ondervond onder anderen de Gouverneur van Noord-Holland, aan wien uit Haarlem een aanbod werd gedaan van aanzienlijke ingezetenen, om een corps jagers op eigen kosten op te rigten, onder gelijke voorwaarden als voor het corps van Roozeboom gevraagd was.

Had toen de regering, in plaats van daarop geene beschikking te nemen, dien Gouverneur en de overigen gemagtigd, om ook aanbiedingen onder die voorwaarden gedaan aan te moedigen en aan te nemen, dan zou aan de geestdrift, om het vaderland ingeval van nood te dienen, een aannemelijker middel verstrekt zijn geworden en waarschijnlijk eene grootere en meer algemeene uitbreiding der volkswapening ontstaan zijn.

Als men dan nu al deze omstandigheden, waaronder de vrijwillige dienstnemingen plaats grepen, in aanmerking neemt en in haar onderling verband beschouwt, dan zoude het onredelijk zijn, om naar het betrekkelijk gering aantal vrijwilligers de geestdrift af te meten, waarvan de blijken door den Koning dankbaar erkend zijn als bewijzen, dat »geen bloed te dierbaar zoude geweest zijn" als de nood van het Vaderland dit mogt gevorderd hebben.

De betoonde geestdrift, indien zij door het nageslacht

1) Staats-courant No. 113.

met evenveel billijkheid wordt beoordeeld, zal in de geschiedenis van het Vaderland steeds eene bladzijde beslaan, waarover men zich niet zal behoeven te schamen, om dat zij den maatstaf aangeeft van hetgeen men met den Koning mag aannemen, dat gedaan zoude geweest zijn, wanneer het Vaderland in werkelijk en dadelijk gevaar ware geweest en een wapenkreet van Hem ware uitgegaan.

De geschiedenis van de vrijwillige dienstnemingen in 1815 kan overigens leeren, althans naar hetgeen in Friesland ondervonden is, (en daarom opzettelijk in bijzonderheden is medegedeeld), dat het niet genoeg is om haar behoorlijk te regelen, maar dat het doelmatig zoude zijn om in dergelijke omstandigheden, ter bespoediging van de oprigting der compagniën meer aan de hoogste militaire autoriteiten in de provinciën over te laten, en dat het althans noodig is om, van de gewone langzame vormen der bureaucratie afwijkende, de beschikkingen steeds te bespoedigen, alles in het werk te stellen wat de opgewekte geestdrift bevorderen of de gezindheid tot dienstneming vermeerderen kan, en daarentegen alles te vermijden wat haar tegenwerken en uitdooven of het eergevoel krenken kan, bij hen, die zich in de bres willen stellen of gesteld hebben om tegen overheersching te strijden

VOOR KONING EN VADERLAND.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

ordt beoordeeld, zal in de gesc
l steeds eene bladzijde beslo
zal behoeven te schamen.
ngeeft van hetgeen men met
dat gedaan zoude geweest
in werkelijk en dadelijk ge
penkreet van Hem ware uitgeg
de vrijwillige dienstnemingen
en, althans naar hetgeen in
n daarom opzettelijk in bijg
dat het niet genoeg is om
maar dat het doelmatig zoude
ndigheden, ter bespoediging v
iën meer aan de hoogste
incién over te laten, en dat
an de gewone langzame vorm
, de beschikkingen steeds te
rk te stellen wat de opgewekt
e gezindheid tot dienstneming
daarentegen alles te vermijd
uitdooven of het eergevoel
h in de bres willen stellen
heersching te strijden

ONING EN VADERLAND.

Bijlage N°. 1.

Aan

Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Hertog van Luxemburg enz. enz.

Geven met de meeste onderdanigheid te kennen de ondergeteekenden

dat zij, opgewekt door liefde tot het Vaderland en hunnen Koning, zich hebben laten inschrijven in het Register geopend in de Stad Leeuwarden, om deel te nemen aan de oprigting der Compagnie vrijwilligers, en als zoodanig geformeerd te worden volgens de bepalingen, die het Uwe Koninglijke Majesteit goedgedacht heeft bij Uwer Koninglijke Majesteits Besluit van den 1 April l.l. daar te stellen:

dat zij evenwel de vrijheid nemen, om Uwe Koninglijke Majesteit zeer respectueuselijk te verzoeken, om aan hun, uitmakende de eerste inteekenaren voor de Compagnie vrijwilligers van Leeuwarden, te willen toestaan, dat zij (in plaats van geattacheerd te worden aan een der Bataillons Landmilitie, en dan ook daarvan de montering te bekomen), geattacheerd mogen worden aan het Regiment Jagers te voet van Uwe Koninglijke Majesteit," en dan ook gevolgelijk zich daarvan de montering en het Wapen te mogen aanschaffen, en

dus om, evengelijk te 's Hertogenbosch en andere plaatsen, te mogen uitmaken eene Compagnie Jagers te voet.

De overtuiging niet alleen, dat de ondergeteekenden met dit Wapen Koning en Vaderland van meerder dienst kunnen zijn, maar ook dat het spoedig voltallig, en zelfs overcompleet worden van

deze Compagnie door deze gunst van Uwe Koninglijke Majesteit zeer zoude bevorderd worden, doet de ondergeteekenden de vrijheid nemen, zich tot Uwe Koninglijke Majesteit te wenden met onderdanig verzoek, om het aanschaffen van het equipement volgens de reeds daargestelde bepalingen te mogen uitstellen, tot de (zoo de ondergeteekenden hopen, favorabele) dispositie, welke het Uwe Koninglijke Majesteit zal behagen over deze aanvrage te nemen.

Q. f.

(geteekend.)

R. van Breugel.

Simon.

W. H. thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg.

J. C. Driessen.

G. van Schelle.

J. Zeper.

Jacob Jorissen Sz.

I. J. de Blecourt.

D. A. Evertsz.

G. A. Avenhorn van Nauta.

B. T. Engelbert van Beevervoorden Jr.

K. O. van der Veen.

J. D. C. Stöcker.

D. Ruitinga.

H. J. Ladenius.

R. Buijsing Jr.

Cornelis van der Poel.

I. Fontein Pz.

B. A. van Boelens.

N. Rompel.

Van der Lande.
gewezen officier bij de lanciers.

T. Andringa van Hijlckama.

B. A. van Boelens van Oldeterp.

J. S. Koon.

Jan Wentholt.

I. T. Stern.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Bijlage N°. 2.

1 Mei 1815.

N°. 93.

Wij WILLEM, bij de Gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Hertog van Luxemburg, enz. enz. enz.

Disponerende op het adres van zes en twintig Heeren, welke zich te *Leeuwarden* hebben ingeschreven in het register tot formatie van eene Compagnie vrijwilligers strekkende om, in plaats van bij een der Bataillons Landmilitie te worden ingelijfd, bij voorkeur bij een der Regimenten Jagers te voet te worden geplaatst, en zich dan ook daarvan de montering en het Wapen te mogen aanschaffen;

Gezien het rapport van onzen Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken in dato 25 dezer [1]) no. 24;

Hebben goedgevonden en verstaan het gedane aanbod, onder betuiging onzer bijzondere tevredenheid, te agreëren, zoo als geschiedt bij deze, en het Departement van Oorlog te autoriseren, om het bataillon Jagers aan te wijzen, waaraan de bovengemelde personen zullen worden toegevoegd, en aan dezelve een kommandant te geven en ervarene Onderofficieren volgens het gestatueerde bij ons Besluit van den 1 April l.l. no. 58.

En is het Departement van Oorlog belast met de executie dezes, waarvan een afschrift zal worden gezonden aan het Departement van Binnenlandsche Zaken, en aan de Adressanten tot informatie en narigt respectivelijk.

Brussel den 1 Mei 1815.

(get.) WILLEM.

---

1) *Sic*, doch moet zijn April.

Bijlage N°. 3.

LEEUWARDEN, 14 Julij 1865.

Gisteren had alhier de plegtige uitreiking plaats van het eereteeken, door den Koning bij Besluit van 10 Mei 1865 no. 45 ingesteld, aan de nog overig zijnde leden der Friesche vrijwillige jager-compagnie die in 1815 uitgetrokken is geweest. Zij hadden zich ten getale van dertien daartoe vereenigd ten huize van den heer G. D. Simon, oud sergeant-majoor dier compagnie en trokken van daar naar het gouvernementshuis, alwaar de heer Commissaris des Konings, in tegenwoordigheid van een lid van Ged. Staten, den heer Griffier der Staten en den heer Burgemeester der stad, na eene indrukwekkende toespraak met het diploma het eereteeken ter hand stelde aan de hh.: G. D. Simon, Jhr. R. Baron van Breugel Douglas, K. O. van der Veen, D. van der Werf, J. Stöcker, H. J. Ladenius, N. F. Benoist, G. H. Andreæ, R. Biersma, F. J. Witteveen, G. de Vries, J. A. Ruel Engelman en L. Winkler, die hetzelve op hunne borst vasthechtten, waarna de heer Simon den heer Commissaris des Konings eene gepaste dankbetuiging uit aller naam toebragt.

Hun werd daarop overgegeven de op het gouvernementshuis overgebrachte kwartier-vlag der compagnie, waarmede zij, deze gedragen wordende door den baron van Breugel Douglas als oudsten en eenigen onderofficier in rang na den sergeant-majoor, in plegtigen optocht, voorafgegaan door het muziekcorps der schutterij, trokken naar het logement *de Phoenix*, alwaar een feestmaal was toebereid voor hen en de gasten, die zich tot bijwoning daarvan hadden willen aansluiten.

Ontvangen in eene smaakvolle met tropheen en gepaste decoratien versierde zaal, aldaar aangebracht door den bekwamen décorateur en behanger Gramsma, namen zij deel aan de welvoorziene tafel, en herdachten en verlevendigden daar hunne vroegere verrichtingen, voorvallen en tocht, tot dat de heer Commissaris des

Konings, onder eene fanfare binnengeleid door de twee eertsgenoemde heeren, plaats nam, om aan het dessert deel te nemen en die bijeenkomst met zijne tegenwoordigheid vereerde.

Een gepaste welkomsgroet aan Z. E. door den heer Simon toegebracht, werd door Z. E. beantwoord in eene sierlijke rede, de aanleiding tot dit feest verlevendigde en de feestvierende jagers geluk wenschende dat zij dien dag hadden mogen beleven en het openlijk blijk van 's Konings erkentelijkheid ontvangen voor hetgene in het gedenkwaardig jaar van 1815, door hen voor Koning en Vaderland was verrigt.

Nadat met eene hartelijke rede uit aller naam bij monde van den heer Simon, hunne dankbaarheid daarvoor was uitgedrukt geworden, werden er achtervolgens toasten ingesteld op den Koning, Koning Willem II den held van Waterloo en Prins Frederik der Nederlanden, bevelhebber der divisie, waartoe het bataillon jagers no. 16 behoorde, waarvan deze compagnie de flank-compagnie had uitgemaakt.

Ook werd een roerende herinneringsdronk door een der gasten ingesteld aan hen, die dit tijdstip niet hadden mogen beleven, welke gevolgd werd van een appèl door den sergeant-majoor gehouden, negen en veertig malen beantwoord door d o o d tegen dertien malen p r e s e n t.

Behalve eenige bijzondere toasten, gelijk de vorige en volgende, afgewisseld door muzijk, werden er aan de aanwezige ridders van de militaire Willemsorde en leden van het metalen kruis ook toegebracht, tot dat de feestbeker tot afscheid werd in de hand genomen, die met aandoening geledigd, evenwel met dankbaarheid aan het Opperwezen gedronken werd, waarna een hartelijke handdruk tot afscheid, voor velen welligt de laatste, het feest besloot.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

PERPUSTAKAAN NASIONAL

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

